

Nostāja Nr. 2

ĀRVALSTU INVESTORU PADOMES LATVIJĀ NOSTĀJA ATTIECĪBĀ UZ ENERĢĒTISKO NEATKARĪBU UN DROŠĪBU

08.09.2022

Kopsavilkums

Drošība un neatkarība enerģētikas jautājumos ir viens no būtiskākajiem jautājumiem ES un Latvijas politiskajā, ekonomiskajā un sociālajā dienaskārtībā. Pēc Krievijas iebrukuma Ukrainā izraisītajiem traucējumiem pasaules enerģijas tirgū Eiropas Komisija stingri aicina izbeigt ES atkarību no Krievijas fosilā kurināmā. Tādējādi "REPowerEU" ir vērsta uz enerģijas taupīšanu,¹ dažādotām piegādēm² un paātrinātu atjaunojamo energoresursu ieviešanu.

Latvijai ir pienācis laiks pieņemt lēmumu, kas un kad ir jādara, lai uzlabotu enerģētisko drošību un neatkarību tādā veidā, kas ļautu sasniegt obligātos ES mērķus. Šo sarežģīto jautājumu risināšanai ir nepieciešami pārdomāti politiskie lēmumi un saskaņota valsts un privātā sektora rīcība. Krīzes dēļ valdībai ir jāpieņem ātri lēmumi ar ilgtermiņa sekām. Tomēr praksē mēs reizi no reizes saskaramies ar šķēršļiem, jo tiek pieņemti nekvalitatīvi likumdošanas akti un politiski lēmumi, pienācīgi neņemot vērā tiesiskumu, vidēja un ilgtermiņa ietekmi uz sabiedrību un ekonomiku vai godīgu konkurenci. Starp valsts un privāto sektoru nenotiek uz rezultātu orientētas konsultācijas, netiek uzklauti arī eksperti, lai prognozētu likumprojektu un politisko lēmumu iespējamās iznākumus, kā tas bija vērojams saistībā ar pēkšņo regulējumu, kas tika piemērots neatkarīgajiem enerģijas ražotājiem Rīgas teritorijā³ bez pietiekamām konsultācijām ar skarto sektoru vai ar citām valsts institūcijām, kuras darbojas ar enerģētiku un konkurenci saistītās jomās.

It īpaši pēdējos mēnešos šķiet, ka politiķi un valsts sektora amatpersonas neapzinās, ka noteiktai rīcībai un retorikai ir sekas. Pastāv liela nenoteiktība un nestabilitāte, ko izraisa konstruktīvas un konsekventas rīcības un komunikācijas trūkums saistībā ar notikumiem enerģētikas nozarē, kas savukārt negatīvi ietekmē tiesiskumu. Vai enerģētika tiek uzskatīta par stratēģisku ieguvumu/valsts drošības jautājumu vai arī tikai par kārtējo precī? Atjaunojamās enerģijas ražošanas tirgū ir svarīgi pilnā mērā ņemt vērā tiesiskuma, konkurences, brīvā tirgus un tirgus regulējuma pamatprincipus. Neviena krīze nevar attaisnot neierobežotus minēto tiesību principu pārkāpumus. Ārkārtīgi svarīgi ir arī izvairīties no skarbiem pasākumiem un skarbas saziņas, apspriežot atjaunojamās enerģijas projektus. Ja tiek konstatēts juridisks pamats noteikt atjaunojamās enerģijas projektiem nodevas vai nu par ienākšanu tirgū, vai nu par darbību, šīs nodevas ir jāievieš, balstoties tikai uz juridiski pamatotiem, līdzsvarotiem un nediskriminējošiem argumentiem.

Šajā nostājas dokumentā Ārvalstu investoru padome Latvijā (turpmāk – FICIL) uzsver, ka ir nepieciešams samazināt šķēršļus ienākšanai atjaunojamās enerģijas tirgū un veicināt enerģētisko neatkarību, valdībai ir nepieciešama sistēmiska un konsekventa pieeja enerģētikas politikai, kā arī ir jārisina sabiedrības bezdarbības jautājums enerģētikas jomā.

1 ES plāns "Energotaupība" <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022DC0240&from=EN>

2 ES ārējā enerģētiskā sadarbība mainīgā pasaulē <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022JC0023&from=EN>

3 Grozījumi Enerģētikas likumā Nr. 1339/13. lpp.

Saturs

Kopsavilkums **02**

Rekomendācijas **04**

Rekomendāciju pamatojums **05**

Rekomendācijas

1. Krasi uzlabot atjaunojamās enerģijas ražošanas tirgu.

- Palielināt sabiedrības informētību, lai vecinātu pretimnākošu attieksmi attiecībā uz atjaunojamās enerģijas projektiem "savā pagalmā". Lai paātrinātu atjaunojamo energoresursu ieviešanu un sasniegtu obligātos ES mērķus, sabiedrības līdzdalība ir būtiska.
- Nodrošināt pietiekamu pārvades un sadales elektrotīkla jaudu, izmantojot saprātīgus ieguldījumus un uzturēšanas izmaksas. Ja tas ir tehniski un ekonomiski dzīvotspējīgs risinājums, izmantot decentralizāciju (piemēram, enerģētikas kopienas), lai atslogotu tīklu, un papildus ieviest depozīta maksājumus, lai rezervētu pārvades un sadales tīkla pieslēgumus.
- Integrēt tehnoloģiski neitrālus risinājumus enerģijas uzglabāšanai uzņēmumu atļautajās tīkla pieslēguma jaudās. Nodrošināt un veicināt uzņēmumu brīvību izmantot enerģijas uzglabāšanas risinājumus, novēršot birokrātiskos un administratīvos šķēršļus.
- Iesaistīt uzņēmumus, investorus un sabiedrību vispārējās diskusijās, kad tiek apsvērta liela mēroga tieša valsts iesaistīšanās enerģētikas tirgū, lai nodrošinātu nediskriminējošus tirgus principus un lai izvairītos no valsts struktūru pārmērīgiem tēriņiem tad, ja ir iespējams piešķirt privātus līdzekļus.

2. Ieviest un popularizēt pasākumus, lai palielinātu enerģētisko neatkarību.

- Izveidot drošas biomasas un koksnes šķeldas rezerves valsts līmenī, nodrošinot šo krājumu ikgadēju atjaunošanu.
- Samazināt šķēršļus uzņēmumiem, lai tie varētu attīstīt un ekspluatēt pašu atjaunojamās enerģijas projektus un izmantot tiešās līnijas un pieslēgumus, vienlaikus atļaujot uzņēmumiem piederošiem atjaunojamās enerģijas projektiem piedalīties enerģētikas kopienās un kā citādi veicināt enerģētisko neatkarību.
- Proaktīvi orientēt plašu indivīdu loku uz to, lai palielinātu savu enerģētisko neatkarību, taupot enerģiju un ieguldot energoefektivitātē, enerģijas ražošanā un enerģijas uzglabāšanas risinājumos. Atļaut uzņēmumiem dalīties savos atjaunojamās enerģijas projektos gūtajos ieguvumos ar apkārtnējo sabiedrību, izmantojot infrastruktūru (gan publisko, gan privāto), izmantojot enerģētikas kopienas vai citus instrumentus.
- Politikas veidotājiem būtu jāpārskata citu ES dalībvalstu labākie rīcības piemēri, ieviešot "RePowerEU" un jāmācās no tiem, lai mazinātu jebkādas stigmatizācijas esību attiecībā uz politiskajiem lēmumiem un izmantotu labāko pieredzi atjaunojamo energoresursu jaudas palielināšanai; šādi gūtā mācība būtu jā dara zināma arī uzņēmumiem.

Rekomendāciju pamatojums

Krasi uzlabot atjaunojamās enerģijas ražošanas tirgu.

- **Sabiedrības un pašvaldību atbalsts atjaunojamās enerģijas projektiem "savā pagalmā".**

Lai gādātu par Latvijas enerģētisko neatkarību un energoapgādes pietiekamību, kā arī izpildītu obligātos ES mērķus, visā Latvijas teritorijā ir nepieciešams plašs atjaunojamās enerģijas projektu klāsts un liels šo projektu skaits. Pašvaldībām un to iedzīvotājiem ir jārīkojas saprotami, ņemot vērā minētās vispārējās Latvijas vajadzības. Nav ne laika, ne vietas slikti pamatotiem iebildumiem pret jebkāda veida atjaunojamo energoresursu projektiem, savukārt pašvaldību un vietējo iedzīvotāju pamatotas un godprātīgas prasības ir pēc iespējas jāapsver un jāīsteno. Ne pašvaldības, ne vietējie iedzīvotāji nerasniegs gala rezultātu, padarot praktiski neiespējamu iespēju Latvijai nodrošināt valsts enerģētikas nozares vajadzības un izpildīt obligātos ES mērķus. Politikai un tiesību aktiem ir jābūt vērīgiem uz to, lai atjaunojamās enerģijas projekti tiktu pieņemti un labvēlīgi uzņemti.

- **Pilnīga cieņa pret tiesiskumu, konkurenci un tirgus regulējumu.**

Neviena krīze nevar attaisnot jebkāda veida tuvredzīgus un aizspriedumainus ierobežojumus vai tiesiskuma, brīvā tirgus, konkurences, publisko iepirkumu un tirgus regulējuma pārkāpumus. Valsts iestāžu, to aģentūru un valstij piederošu uzņēmumu darbība tirgū būtu jāsašaurina līdz absolūtajam minimumam un jāizmanto tikai, piemēram, esošo tirgus nepilnību vai trūkumu gadījumos. Tomēr neviena valsts uzņēmuma rīcība nebūtu atļaujama tādos gadījumos, kad pastāv tirgus nepilnības vai iztrūkumi, ko ir veicinājuši likumi, normatīvie akti un politika, kas Latvijā apzināti īstenota gadu desmitiem. Privātajam sektoram būtu jānodrošina iespēja īstenot lielus valsts nozīmes atjaunojamās enerģijas projektus – līdzvērtīgi ar valsts uzņēmumiem.

Saprātīgi depozīta maksājumi, lai rezervētu tīkla pieslēgumu.

Gan pārvades, gan sadales elektrotīklu operatori ir publiski paziņojuši par brīvas tīkla jaudas trūkumu praktiski visā Latvijas teritorijā. Ekonomikas ministrijas izsniegto atļauju skaits jaunu elektroenerģijas ģeneratoru uzstādīšanai četras reizes pārsniedz pieejamo elektrotīkla jaudu.⁴ Vienlaikus ministrija turpina izsniegt atļaujas galvenokārt atjaunojamās enerģijas projektu attīstītājiem. Tajā pašā laikā privātie rūpniecības objekti meklē telpas, kur varētu attīstīties un palielināt ražošanas jaudas.

Saprātīgu (ne pārmērīgu) depozīta maksājumu izmantošana potenciāli varētu izskaust spekulatīvu uzņēmējdarbības praksi, kas kavē privātā rūpniecības sektora turpmāku attīstību un paplašināšanos. Tomēr ir īpaši svarīgi, lai likumi un normatīvie akti, kas reglamentē depozīta maksājumus, objektīvi aizsargātu to personu tiesiskās intereses, kuras rezervē tīkla jaudas. Depozīta maksājumiem nevajadzētu kļūt par vieglu bagātības avotu tīkla operatoriem, savukārt to uzņemumu rindai, kas gaida tīkla pieslēgumu, ir jābūt pārredzamai un saistošai tīkla operatoriem. Kopumā tīkla jauda būtu jāpalielina tikai tad, ja to ir iespējams panākt ar saprātīgām ieguldījumu un uzturēšanas izmaksām. Būtu jāatļauj decentralizācija, lai atslogotu tīklu, ja tas ir tehniski un ekonomiski izpildāms.

- **Bez tehnoloģisko un atklātā tirgus enerģijas uzglabāšanas risinājumu iekļaušana atļautajā tīkla pieslēguma jaudā.**

Jaudas ierobežojumi ir noteikti visiem tīkla pieslēgumiem, tostarp vēja un saules enerģijas ražošanai. Taču kombinētās vēja un saules enerģijas ražošanas iekārtas var lietot kopā ar enerģijas uzglabāšanas risinājumiem, lai palielinātu projekta kopējo efektivitāti. Piemēram, vējš saražo 70 MW, saules enerģija – 30 MW, bet 10 MW paliek pāri kā tā dēvētā akumulētā enerģija. Pašlaik AS "Augstsprieguma tīkls" pieprasa, lai akumulētajai enerģijai tiktu ierīkots atsevišķs tīkla pieslēguma punkts. Tomēr no tehniskā viedokļa to varētu

4 <https://sadalestikls.lv/lv/preses-relizes/relize/ieceretajam-elektrostacijam-rezerveto-jaudu-apjoms-sadales-tikla-parsniedzis-1-gw>

atrisināt ar akumulatoru krātuves palīdzību. Katrā atsevišķā gadījumā tirgus varētu noteikt un ieviest visefektīvāko risinājumu, un tīkla operatoram būtu tikai jānoteic atļautā maksimālā jauda konkrētajā tīkla pieslēguma punktā.

le viest un popularizēt pasākumus, lai palielinātu enerģētisko neatkarību.

■ **Biomasa un šķeldas valsts līmeņa rezerve.**

Organizēt un katru gadu atjaunot biomasas un šķeldas valsts stratēģisko rezervi. Esošā apstrādes rūpniecība jau saskaras ar biomasas un šķeldas piegādes traucējumiem un trūkumu. Valdības aicinājums pašvaldībām vietējā apkurē pāriet no dabasgāzes uz biomasu nozīmē to, ka pēc neilga laika neizbēgami palielināsies pieprasījums pēc biomasas. Valsts stratēģiskās rezerves pieejamība ļautu pastiprināt Latvijas enerģētikas nozares pašpietiekamību. Turklāt rezerve varētu izrādīties noderīgs rīks, lai mīkstinātu krasas biomasas cenu svārstības.

Valstij arī regulāri jākonsultējas ar Eiropas Komisiju, lai pēc iespējas vairāk publisko un privāto investīciju novirzītu liela mēroga projektiem energoapgādes drošības sekmēšanai, izvairoties no nepatiesiem apgalvojumiem un pretenzijām, kā arī ņemot vērā gan valsts energoresursu rezerves, gan stratēģiskos ieguldījumus infrastruktūrā un citus.

■ **Enerģētikas kopienas, tiešās līnijas un savienojumi.**

Jālikvidē administratīvie šķēršļi un apgrūtinājumi, lai veicinātu uzņēmumu iespējas uzstādīt un ekspluatēt savus atjaunojamo energoresursu enerģijas projektus, jo labumu no tiem varētu gūt plašāka sabiedrība un pat tīkla operatori. Būtu jāsekmē to dalība enerģētikas kopienās, lai nodrošinātu savstarpēju enerģijas ģenerēšanu, uzglabāšanu un tirdzniecību, izmantojot tiešās līnijas un savienojumus starp privātā sektora dalībniekiem.

Pašlaik ikvienai elektrostacijai, kuras jauda pārsniedz 1 MW, ir jābūt reģistrētai kā publiski regulējamam pakalpojumu sniedzējam. Tehnoloģiju straujā attīstība un to milzīgā ietekme uz pašapgādes ar elektroenerģiju no atjaunojamiem energoresursiem līmeņiem liek izvairīties no šādu projektu pakļaušanas tirgus regulējumam. Šādas prasības noteikšana apgrūtinātu šos projektus ar regulāru pārskatu iesniegšanu un regulējuma nodevu maksāšanu.

Tiek apsvērta arī neto norēķinu sistēmas lietošana juridiskām personām. Patlaban fiksēti ierobežojumi nav noteikti, tāpēc FICIL uzsver, ka ir svarīgi nodrošināt adekvātu elektroenerģijas ražošanas jaudu gadījumā, ja vēlāk tiks noteikti kādi ierobežojumi, lai iekļautu arī lielos uzņēmumus, kuriem ir būtisks enerģijas patēriņš. Turklāt neto maksājumu sistēmas pieejamība juridiskām personām ir atkarīga no sadales tīkla operatora atļaujas pieslēgt elektroenerģijas ģenerēšanas iekārtu tīklam. No tā izriet tas, ka visām iekārtām, kas ražo elektroenerģiju no atjaunojamiem energoresursiem, ir jābūt pieslēgtām sadales tīklam. Tas, savukārt, izslēdz iespēju izmantot augstsprieguma tīkla pieslēgumu neto maksājumu sistēmas vajadzībām. Tas arī aizēno tiešo līniju un pieslēgumu plašākas izmantošanas potenciālu.

■ **Plaši izplatīt energoefektivitātes līmeņa paaugstināšanu.**

Neraugoties uz to faktu, ka energoefektivitāte jau vairāk nekā desmit gadus ir valsts dienaskārtībā, privātajā sektorā un māsaimniecībās netika veikti plaši un visaptveroši pasākumi. Ārvalstu investoru padome Latvijā atzīst un novērtē katru privātā uzņēmuma un māsaimniecības pūliņus šajā virzienā, tomēr mudina būtiski plašāk un visaptverošāk ieviest energoefektivitātes, enerģijas pašražošanas un uzglabāšanas risinājumus privātajos uzņēmumos un māsaimniecībās. Lai stimulētu šāda veida ieguldījumus, ir jāpārskata un jāvienkāršo likumi un noteikumi. Turklāt māsaimniecībām un uzņēmumiem ir jābūt pieejamām attiecīgām valsts atbalsta programmām.

Nostāja Nr. 2

ĀRVALSTU INVESTORU
PADOMES LATVIJĀ
NOSTĀJA ATTIECĪBĀ
UZ ENERĢĒTISKO
NEATKARĪBU UN
DROŠĪBU

08.09.2022

www.ficil.lv